УДК 215: 261.6: 281.5 (477)

о. Святослав Кияк
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, філософський факультет
Івано-Франківський богословський університет
імені св. Івана Золотоустого

ВЛАДИКА ГРИГОРІЙ ХОМИШИН І ПРОБЛЕМИ ЛІТУРГІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ГРЕКО-КАТОЛИЦИЗМУ

В статті розглядаються церковно-історичні і богословські особливості архипасторської діяльність владики Григорія Хомишина. Розкриваються церковно-організаційний, духовно-літургійний і душпастирський внесок владики Григорія в становлення і розвиток УГКЦ в першій половині ХХ століття.

***Ключові слова**: владика Григорій Хомишин, архипасторське служіння, літургійна ідентичність УГКЦ, церковний обряд, Літургія, молебень.*

ХХ століття стало особливим періодом в історії розвитку обрядово-літургійної ідентичності українського греко-католицизму, котра засвідчила поглиблення синтезу вселенських та помісно-національних засад в його культово-обрядовій парадигмі. Одним із найяскравіших представників українського греко-католицизму ХХ століття є блаженний священномученик, єпископ Станіславський (Івано-Франківський) УГКЦ Григорій Хомишин, науково-богословська діяльність якого у вітчизняному богослов'ї і релігієзнавстві ще малодосліджена, хоча загальновідомим є внесок цього архиєрея у становлення літургійно-обрядових практик – засад культово-обрядової парадигми української греко-католицької богословської науки і духовності, і який своїм мучеництвом засвідчив вірність їм та Христовій Церкві.

Христові засади побудови Царства Божого, дому Божого і виховання «нового народу Божого» – довіреної єпископу Хомишину спільноти вірних Станіславської єпархії, були дороговказом для всієї його багатогранної діяльності. Цей дім Божий – Українську Греко-Католицьку Церкву – він будував на фундаменті віри, «стінами» його були надія і любов, а «дахом» цього дому був синівський страх Божий, бо віра – це корінь, надія – стовбур, а любов – плід, як це часто підкреслював у своїх духовних науках владика.

Численні богословські праці, пастирські послання, місійні науки єпископа засвідчили католицькість його духовності, котра була тісно переплетена із українською історичною духовно-літургічною традицією, що знайшло своє вираження, зокрема у різноманітних набожностях і практиках, які були і до сьогодні залишаються в УГКЦ великим середником благодаті і освячення душ. Владика Григорій при кожній нагоді заохочував як духовенство, так і всіх вірних до різноманітних набожностей, які покликані освячувати їх душі, оживляти духовне життя. Часті тогочасні закиди, котрі мають місце і сьогодні, що ці набожності, наприклад до Серця Христового,

Пресвятої Євхаристії, Богородиці, тощо, є типово латинськими, оскільки виникли в латинському обряді, є безпідставними, адже вони мають як в українському, так і в східному обряді загалом, свої відповідні характерні риси і особливості, а також – власний генезис. Так, всі набожності на честь Пресвятої Діви Марії розвинулись найперше в Східній Церкві вже від перших століть християнства, а лише пізніше – в Західній Церкві; аналогічно культ Пресвятої Євхаристії скоріше постав на Сході ніж на Заході. Також набожність до св. Йосифа в Західній Церкві постала лише в XVI столітті, а в Східній Церкві значно раніше, як про це свідчать літургійні книги і богослужіння в східному обряді (наприклад, в акафисті до страстей Христових в шостій та дев'ятій піснях канону возвеличується рана в серці Христа – джерело його любові). Зрештою і культ Пресвятого Серця Христового, який був започаткований в Латинській Церкві в XVI столітті, на Сході значно раніше був урочисто практикований у Східній Церкві у так звану «десяту п'ятницю» після Великої П'ятниці, коли Ісус Христос з любові до людей приніс в жертву за людей своє серце і себе самого, котра якраз припадає на той самий день, коли святкується свято Пресвятого Серця Христового в Латинській Церкві [9].

Отже ці духовні практики були і до сьогодні залишаються у східних католицьких церквах виразником їх правдивої католицькості (тобто - вселенськості), оскільки в сьогоднішніх православних церквах культ ікони замінив культи Євхаристії та Пресвятої Богородиці, котрі в них були занедбані після подолання іконоборства, а натомість у Католицькій Церкві були відновлені [11, с. 61].

В УГКЦ ці набожності не стали причиною переходу на латинський обряд і не були загрозою для візантійських коренів українського обряду, але через певну релігійну байдужість були призабуті, наприклад у західній українській діаспорі, чим викликали певне упередження на ґрунті антагонізму з поляками [16]. Тому цілком справедливо закликав єпископ Григорій Хомишин, передбачаючи розквіт цих набожностей в українському католицизмі: «Не біймося за обряд, бо обряд напевно не потерпить, лише набере життя, тепла, краси і піднесеться до високого значення і достоїнства. Не будьмо заскорузлі і вперті в своїх обрядових справах, бо це справи нашої Церкви не погіршить, хіба поліпшить. Чого маємо боятись? «Орієнтального Візантійства»? Воно робило і дальше робить нам неоціненні шкоди: для нашої Церкви, віри, ба навіть й самого обряду. Воно через обман обрядовости нас усипляє і не допускає до пробудження і піднесення до рівня з католицьким світом на Заході» [11, с. 62]. Ця позиція владики була яскравим свідченням католицькості (вселенськості) його богословських поглядів, оскільки ці духовні практики, як він слушно підкреслював, не є ні чужими, ні суто латинськими, але є католицькими – загальнохристиянськими, які прославляють Христа, Богородицю, їх вічно триваючу любов до людей.

Ця безмежна любов Ісуса Христа до людей ось вже майже впродовж двох тисячоліть виявляє себе в найрізноманітніших формах милосердя, добра, благословінь, об'явлень, чуд, з'явлень і одкровень багатьом людям. Тому Слуга Божий митрополит Андрей Шептицький, котрий поділяв погляди єпископа Григорія Хомишина на ці набожності, зокрема на культ Серця Христового і навіть доручив своїм декретом під час Львівського Архиєпархіального Собору в 1940 році широко практикувати в УГКЦ культ Пресвятого Серця Христового, як культ безконечної любові Ісуса Христа до людей – джерело безмежних скарбів та безцінних дарів для всіх християн, писав: «…любов Христа–Чоловіка супроти людей мусіла ставатись щораз виразнішим предметом християнського культу. … А що абстрактні, відірвані предмети, коли представлені образом, що підпадає під змисли, стаються для людей доступнішими, конкретнішими, реальнішими, а через те і ліпше зрозумілими, то почитання людської любови до Христа, а з нею і цілого внутрішнього, духовного життя Христа придбало у вселенській Церкві вид почитання Христового Серця, як символу любови» [цит. за: 8, с. 198; 12].

Саме тому владика Григорій цілком слушно вбачав у культі Серця Христового джерело духовного облагородження людини і ощасливлення її через внутрішню реформу осередку любові в людині – її серця шляхом перейняття духом цієї набожності та наслідування любові Христа, серце якого є скарбницею всяких чеснот, яких людина потребує, а найперше – священики. Культ Серця Христового, на переконання владики, є джерелом правдивої духовної життєвої допомоги, оскільки він здатен заспокоїти і втихомирити «біль серця українського народу», котрий століттями прагне волі. І невипадково цей культ українського греко-католицизму зазнавав жорстоких заборон з боку царського російського православ'я в часах російської окупації Галичини під час першої світової війни.

Дана послідовна позиція архиєрея в питанні культу Серця Христового стала яскравим свідченням його східної католицькості щодо літургійно-обрядової позиції, котра відповідала тодішній та відповідає сьогоднішній позиції Католицької Церкви щодо цього культу, згідно якої підставою і засадою культу Серця Христового є любов й самопожертва Ісуса за людей, бо „у любові, джерелом якої є серце Христове, – наголошував нині святий папа Іван Павло II, – криється надія на майбутнє світу. Христос є Відкупитель світу: «Його ранами ми вилікувані» (Іс. 53:5)" [7, с. 164].

Єпископ Григорій Хомишин був правдивим добрим пастирем для своїх вірних і духовенства. Його душпастирським гаслом були слова: «Хто сам не горить, не може запалити інших!». Джерело священичої ревності єпарх переконливо вбачав у постійній пам'яті і роздумах про священичу гідність, про чистоту серця і рук священика, якими він приносить жертву Богові так, як це чинив сам Христос на Тайній Вечері, подавши людям корм небесний, у адораціях євхаристійного Христа та у гідному, набожному відбуванні Святої години [11, с. 122, 125, 134, 135].

Владика Григорій у своїй душпастирській діяльності завжди прагнув відмежувати священиків своєї єпархії від політики, домагаючись від них пріоритетності душпастирювання над політичною діяльністю, ратуючи за створення ними та участь їх в католицьких національно-культурних товариствах, бо тогочасні світські товариства були далекими від ідеальних, оскільки в них значною була релігійна індиферентність [6, с. 43; 5, с. 25].

Як душпастир-патріот, владика Хомишин закликав своїх священиків і вірних раціонально, з користю для українського народу використовувати час вимушеного перебування України у складі Польщі – підготовляти себе духовно, слухаючи настанов Католицької Церкви і рідної Церкви, консолідувати сили, щоб бути приготованим на ту хвилину, коли постане можливість боротись за свою державу [3, с. 17-18]. Такою консолідуючою силою стала Українська католицька народна партія, котра була заснована в 1930 році за ініціативою владики [4, с. 28].

Саме це живе поєднання католицького християнського та національного духу і цілей у душпастирській діяльності єпископа Григорія Хомишина впродовж його сорокалітнього проводу Станиславівської єпархії УГКЦ посприяло тому, український греко-католицизм, на відміну від зрусифікованого і політично заангажованого російського православ'я, зберіг в усій повноті в нашому народі український християнський і патріотичний дух та забезпечив міцний зв'язок Галичини із західною цивілізацією [15, с. 98-99].

Між духовно-літургійними практиками і набожностями єпископа Г. Хомишина особливе місце займає вшанування Непорочно Зачатої Пречистої Діви Марії, зображення якої складало основу герба єпископа, що було маніфестацією і свідченням його правдиво католицької – вселенської духовності. Культом Пречистої Діви Марії владика маніфестував свою і характерну загалом для греко-католицизму набожність і безмежну довіру до Богородиці, а також в її культі він справедливо вбачав і окрасу українського греко-католицизму. «Як будемо всі молитися до Матері Божої, Неустанної Помочі, – говорив владика, – то спасення наше, як нації, запевнене. …Ніколи не згине дитина Марії!» [11, с. 146].

Серед численних набожностей і духовних культів єпископа Хомишина, котрі засвідчують католицький характер його духовності, важливе місце займають вшанування святого Йосифа Обручника Богородиці та українського священномученика Йосафата Кунцевича ЧСВВ, архиєпископа Полоцького. Зокрема, вшанування ним святого Йосифа – покровителя християнських родин, богопосвяченого (монашого) життя, Католицької Церкви та доброї смерті – мало глибокий і постійний характер: владика в своїй каплиці в історичній єпископській резиденції тодішньої Станіславівської (нині Івано-Франківської) єпархії УГКЦ, яка знаходилась у будинку № 16 по сьогоднішній вулиці Тараса Шевенка в Івано-Франківську, мав як намісний образ святого Йосифа із дитятком Ісусом, перед яким він постійно молився, а також завжди, коли проповідував, звертався до батьків і

ставив їм, як головам родин, за приклад для наслідування цього святого, закликав наслідувати його «покору, послух та чистоту» [11, с. 149]. Цим культом святого Йосифа Обручника владика, а разом із ним і все духовенство та вірні тодішньої Станиславівської єпархії, засвідчували свою духовну єдність із всією Католицькою Церквою, покровителем якої святий Йосиф був офіційно проголошений папою Пієм IX 8 грудня 1870 року, а папа Лев XIII 15 серпня 1887 року призначив місяць жовтень для особливого почитання св. Йосифа і це вшанування його в УГКЦ виявлялось як в час діяльності владики, так і сьогодні у щоденному відправлянні молебня до святого Йосифа в місяці жовтні. При служінні цього молебня єпископ особливо молився до святого, котрий сам був скитальцем, за опіку над українським народом, який змушений скитатися по світах в пошуках кращої долі.

Владика Григорій Хомишин впродовж всього часу свого єпископства зазнавав численних переслідувань як зі сторони ворогів, так і від своїх, а тому він обрав собі за духовний взірець та за особистого і загально єпархіального покровителя святого священномученика Йосафата – мученика за єдність Вселенської – Католицької Церкви. Згідно розпорядження владики у кожній парафіяльній канцелярії повинен був бути образ святого Йосафата, однак по деяких парафіях ця ініціатива викликала критику, мовляв „це не наш святий". На це владика відповідав у проповідях: „Наш нарід подекуди цурається свого святого, то хто знає, чи Боже благословення спічне на такому народі? Хто знає, чи ті, що вбили св. Йосафата, не покутують і до нині за те убивство? Чи той народ має спокій, чи він має добро у світі? Чи церква їх не розділена на многі?" [11, с. 160-170]. Звертаючись до священиків, владика зобов'язав їх виголошувати під час дев'ятниць науки про цього святого, щоб народ ближче пізнав правду про нього, як про заступника єдності Української Церкви і народу. Завдяки старанням єпископа Хомишина в Станиславівській єпархії культ святого священномученика Йосафата Кунцевича досягнув великого поширення і зберігся в ній і до сьогодні.

Вселенський характер духовності та обрядовості владики Григорія Хомишина виявлявся також і в екуменічному ставленні його до «нез'єдинених» (православних) церков: згідно спеціального наказу владики священики були зобов'язані виголошувати спеціальні цикли проповідей про різницю між Католицькою і Православною Церквами та щоб українські католики не зневажали православних християн, а за них постійно, зокрема кожної першої п'ятниці і першої неділі місяця молилися в ектенії „О умиренії в Церкві" та «О умноженії любві між християнами», щоб сповнилися слова Христові про одне стадо і одного пастиря (Ів.: 10, 16). В цій екуменічній ініціативі проявлялися христоцентризм і велика любов до свого народу та патріотизм владики, котрий також зобов'язував священиків під час відмовляння часослова щоденно молитися один покаянний псалом за згоду і любов в народі, за єдність церков. Особливим свідченням патріотизму та католицької суспільної солідарності єпископа була його велика жертовність і фінансова підтримка вдів, сиріт, убогих, студентів і учнів, за

що його люди ласкаво називали «наш милосердний самарянин-Татуньо» [11, с. 169-171].

Цілий ряд католицьких набожностей, духовних та літургійних практик прослави Бога, поширюваних єпископом Григорієм Хомишиним, не лише збереглися до сьогодні, але й стали невід'ємною складовою літургічного обряду УГКЦ та набули в українському греко-католицизмі помісних, типово східних форм й духовно-богословського тлумачення і є дієвим чинником й невід'ємним атрибутом української греко-католицької духовності та побожності, які відігравали особливу роль для вірних УГКЦ в часи комуністичного підпілля. До них належать вервечки, хресна дорога, культ Пресвятого Серця Христового та Христа-Царя, молебні, акафісти і дев'ятниці, в тому числі й до українських святих (наприклад, вшанування святого священномученика Йосафата протягом місяця листопада, Пресвятого Серця Христового в першу п'ятницю місяця й протягом червня та Пресвятої Богородиці в першу суботу місяця та впродовж травня, відправляння молебнів до святого Йосифа протягом жовтня). Слід зауважити, що значна частина із цих практик, наприклад хресна дорога, молебні, набули поширення та вжитку навіть і на українських православних парафіях, зокрема в Західній Україні, а типово католицька форма возвеличення Бога та вшанування святих – благальна пісня – літанія, наприклад, у так званої «суплікації» – відправі, в якій в особливий спосіб вшановується Пресвята Євхаристія (святі Тайни) [14, с. 1342-1343], активно вживається навіть у московському православ'ї в молебнях. Зокрема, в місті Івано-Франківську уже впродовж багатьох останніх років в часі Великого посту відбувається екуменічний хресний похід вулицями міста за участю ієрархів, духовенства й вірних УГКЦ, УПЦ (КП) та УАПЦ, в основу сценарію якого є покладена практикована українськими греко-католиками хресна дорога [20, с. 30-31]. Справедливості ради необхідно також підкреслити, що молебні – як різновид літургії слова не є суто католицьким літургійним витвором, а типово українським національним, оскільки, по-перше, як відомо, сам митрополит Андрей Шептицький є творцем цілого ряду молебнів до певних нагод і використав він для їх укладення типово східну структуру й елементи літургій слова, актуалізованих до українського контексту, а по-друге, як свідчить літургійна практика римо-католицизму, серед сучасних різновидів літургій слова в ньому молебні, в тому вигляді як вони відправляються в УГКЦ, взагалі відсутні, що є підтвердженням типово східного характеру цієї відправи і тому це спростовує закиди деяких поборників так званої «латинізації» українського греко-католицизму щодо вживання в ньому молебнів, як типово латинської обрядово-літургійної форми. Натомість типово східні форми літургій слова – акафісти, відправляються і в Римо-Католицькій Церкві, зокрема під час екуменічних молінь. Не випадково іще митрополит Андрей Шептицький застерігав від захоплення «осхідненням» українського обряду, оскільки цей процес механічного повернення українському обряду типово східних надбань несе в собі небезпеку змішання

київського обряду із синодальними традиціями московського православ'я, яке наприкінці XVII століття багато запозичило від київської традиції, при цьому спотворивши її, що складало велику небезпеку для українського католицизму, бо в Галичині в XIX і XX століттях активно пропагувались москвофільські церковні ідеї, підтримувані царським православ'ям. При цьому митрополит наголошував, що для подолання негативних обрядових тенденцій недостатньо індивідуальних дій, чи уподобань вірних, окремих священиків та єпископів, а для помісної УКЦ „звичаї, які з'єднали собі нарід, до яких нарід привик і які нарід цінить" можна змінювати лише згідно діючого канонічного права: „Без нового провінційного Собору нема мови про те, щоб знести й усунути ті рішення Замойського і Львівського Соборів, котрими наша церковна провінція законно впровадила деякі обрядові зміни" [13, с. 222; 1, с. 73-74]. Проте, як свідчить аналіз рішень цих соборів, більшість прийнятих ними поправок і змін не торкались основних догматів Христової Церкви та східного обряду, котрі історично сформувались в київському християнстві, але ці незначні нововведення й зміни допомогли УКЦ вистояти в час агресивного наступу на неї польського католицизму і російського православ'я й забезпечили цій самочинній та самоуправній Церкві збереження важливої риси її історичної церковно-обрядової ідентичності – відкритого й толерантного ставлення як до Східної, так і до Західної Церкви [2, с.210-215].

Противником суб'єктивної обрядової «чистки» в українському греко-католицизмі був і майбутній Патріарх Йосиф Сліпий, який, іще як отець-ректор Львівської Богословської Академії, в обрядово-літургійних питаннях відстоював погляд, котрий пізніше став і позицією Апостольської Столиці про недопущення необґрунтованих змін обряду, а також не схвалював він тих, котрі легко вводили обрядові новації. Цю свою позицію Йосиф Сліпий висловив на унійному з'їзді з нагоди 300-ліття смерті митрополита Йосифа Рутського у Львові в 1936 році у доповіді „Погляд на нез'єдинені і з'єдинені Церкви Сходу і догматичні ріжниці між ними". Обрядово-літургійні питання стали також предметом дослідження Й. Сліпого в статті „Обрядова однообразність" (1942), котра засвідчила глибокі знання автора в царині української літургійної обрядовості, характеризувалася точною науковою методою та цілковитою відсутністю в тексті будь-яких дрібничкових, чи емоційних аргументів. У питанні про корені однообразності, глибину повернення в минуле автор відстоював позицію прийняття за вихідну точку часи Берестейської унії за митрополита Іпатія Потія, святого священномученика Йосафата і митрополита Йосифа Рутського, тобто час, коли український обряд був спільний всім з'єдиненим і нез'єдиненим українцям. „Кількадесят літ пізніше цей обряд пішов у двох різних напрямах. З'єдинені почали його латинщити, а нез'єдинені ішли по лінії схизми, аж до витворення синодального обряду, головно за Петра Великого" [18, с. 243]. Тому обрядовий екуменізм між українськими церквами, на переконання Йосифа Сліпого, повинен йти в напрямі усунення всіх нововведень, як

латинських, так і православних, „…які не прийнялися загально в цілій Українській Церкві (в Україні, Закарпатті, Югославії, Румунії, Америці) і які не є вимогою практичного життя, ні витвором органічного розвитку обряду. З другого боку треба задержати все це, що вросло в обрядовий організм" [18, с. 244].

Загалом зміни та обрядові нововведення та доповнення, внесені в український обряд в XVII–XX століттях, котрі були, як справедливо висновує Станіслав Стемпень, природнім шляхом пошуку українським греко-католицизмом власного місця в західній цивілізації, а також і «свідомим прагненням віднайти власну греко-католицьку обрядову ідентичність, котра відрізняла б УГКЦ від Православної Церкви» [19, с. 98], пройшли випробування історією, при чому історією терпінь, жорстоких гонінь й переслідувань УГКЦ, під час яких ці духовні практики та відправи яскраво засвідчували прагнення цієї Церкви до збереження греко-католицької ідентичності, а також стали яскравим виявом так званої «народної релігійності». Завдяки народній релігійності – релігійності простих українських греко-католиків, як засвідчила історія, була пронесена через усі лихоліття пам'ять церковної народної обрядовості. Саме прості миряни, як підкреслював отець Іван Музичка, в епоху найважчого переслідування УГКЦ в радянські часи стали оберегом літургійної ідентичності українського греко-католицизму: «Хто був Церквою протягом перших трагічних літ повоєнної руїни? Миряни!» [17, с. 17]. Збереження народної релігійності стало також фундаментом для відродження релігійної свободи, на якому, як твердить Мирослав Маринович, під час «оксамитової» революції в Україні 1989–1991 років постав антикомуністичний рух, започаткований голодуванням на московському Арбаті за визнання Української Греко-Католицької Церкви [10, с. 296-297], а невід'ємною складовою цих акцій протесту українських греко-католиків були традиційні для підпілля різноманітні літургійні відправи та духовні практики. Вони були важливим дієвим джерелом не тільки розвитку й поглиблення, але й реалізації віри, східної духовності, побожності вірних в час переслідувань, а також і формування національної складової обрядово-культурної ідентичності українського греко-католицизму. І сьогодні ці відправи та духовні практики й надалі зберігають своє значення та функцію в житті УГКЦ і за більше ніж двадцять п'ять років вільного життя нашої Церкви вони стали дієвою допомогою вірним та всьому українському народу в умовах соціально-політичних негараздів та криз. Тому було б недоцільним відкидати цей історичний скарб українського греко-католицизму, який до того ж за час свого функціонування в ньому вже давно перестав бути (а в більшості випадків, як було показано вище, і не був) суто католицьким – «латинським» дійством, а набув чисто українських рис, українського духовного наповнення і культурного звучання й дуже часто сьогодні є навіть засобом екуменічного діалогу, наприклад – спільні молебні і моління вервечок всіх українських християнських церков до Богородиці в Галичині в свято Покрови Богородиці, чи кожного 13 числа місяця підчас

екуменічних молінь на майданах у містах України, включно з Софійським Майданом у Києві.

Підсумовуючи сказане, слід підкреслити, що в становленні літургійної ідентичності сучасного українського греко-католицизму надзвичайно важливу роль відіграли літургійні практики, які закріпились в ньому впродовж ХХ ст. і до розвитку яких безпосередньо активно долучився і єпископ Станіславівської єпархії УГКЦ, блаженний священномученик Григорій Хомишин, котрий не лише своїм життям і діяльністю, але й своєю мученицькою смертю засвідчив вірність вселенсько-католицькій ідентичності українського греко-католицизму. Проаналізовані вище складові літургійної ідентичності українського греко-католицизму стали не лише свідченням вселенського (католицького) характеру українського обряду, але, з огляду на укорінення в ньому упродовж останнього століття важливих й типових національних елементів, ці складові стали на сьогодні невід'ємною частиною помісно-партикулярної ідентичності українського обряду, як української форми трансформації візантійського обряду. Вони свідчать про історичну літургійно-обрядову сформованість і самодостатність українського греко-католицизму й виступають історично-обрядовим підтвердженням процесу «життя» й становлення самого обряду – його творчого динамізму і адаптування в ньому корисних для духовного життя і діяльності УГКЦ та її вірних духовно-літургійних практик, універсальним критерієм доцільності вживання яких, як в українському греко-католицизмі, так і в будь-якому іншому обряді і Церкві, були і є найперше духовні потреби вірних та душеспасаюча місія Церкви, що підтверджено усією історією християнства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боднарук О. Самобутність київського православно-католицького християнства / О. Боднарук // Київська традиція і східний обряд в Українському християнстві. – Київ – Тернопіль: Рада, 2004. – С. 70-75.
2. Джугла Н. До питання українського східного обряду у рішеннях Замойського синоду 1720 р. / Н. Джугла // Історія релігій в Україні. – Львів: Логос, 2005. – Кн. 1. – С. 210-215.
3. Єгрешій О. Єпископ Григорій Хомишин і питання українсько-польського порозуміння (1904-1939) / Олег Єгрешій. – Івано-Франківськ: Плай. – 2001. – 70 с.
4. Єпископ Хомишин Г. Пастирський лист „Про політичне положення українського народу в польській державі" / Єпископ Григорій Хомишин. – Львів, 1931. – 36 с.
5. Єпископ Хомишин Г. Посланіє пастирське до духовенства „О сліпоті душевній" / Єпископ Григорій Хомишин. – Станіславів, 1913. – 35 с..
6. Єпископ Хомишин Г. Посланіє пастирське до духовенства „О царстві Божім на землі" / Єпископ Григорій Хомишин. – Станіславів, 1913. – 54 с.
7. Іван Павло ІІ. Пам'ять та ідентичність. Бесіди на зламі століть / Папа Іван Павло ІІ. – Львів: Літопис, 2005. – 168 с.
8. Катрій Ю. Пізнай свій обряд! Літургійний рік Української Католицької Церкви / Юліан Катрій. – 1992. – 485 с.
9. Кияк С. Ідентичність українського католицизму: генезис, проблеми, перспективи: Монографія / Кияк Святослав. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2006. – 632 с.

10. Маринович М. Українська ідея і християнство, або коли гарцюють кольорові коні Апокаліпсису / Мирослав Маринович. – К.: Дух і літера, 2003. – 544 с.
11. Мельничук П. Владика Григорій Хомишин. Патріот – місіонар – мученик Петро Мельничук. – Рим – Філадельфія, 1979. – 367 с.
12. Митрополит Андрей Шептицький. Про почитання Найсвятішого Христового Серця. – Львів: Місіонер, 2004. – 78 с.
13. Митрополит Андрей Шептицький. Церква і церковна єдність / Митрополит Андрей Шептицький // Митрополит Андрей Шептицький: Життя і діяльність. Документи і матеріали (1899-1944). – Львів: Свічадо, 1995. – Т. 1. – 523 с.
14. Молитвослов. Часослов – октоїх – тріодь – мінея. – Рим – Торонто: Вид-во отців василіян, 1990. – 1373 с.
15. Москалюк М. Державотворча концепція українських християнських суспільників у міжвоєнній Галичині (1920-1939) / М. Москалюк // Галичина. Науковий, культурно-просвітницький і краєзнавчий часопис. – 2000. - №4. – С. 98-99.
16. Мудрий Владика Софрон, ЧСВВ. Перехід на інший обряд (з візантійсько-українського на латинський) / Владика Софрон Мудрий, ЧСВВ / пер. з лат. мови о. Івана Козовика. – Жовква: Місіонер, 2013. – 228 с.
17. Музичка І. Вагомість мирянського руху в діяльності мирян в Україні / Отець Іван Музичка // Патріярхат. – 1995. – № 12. – С. 15-18.
18. Сліпий Й. Обрядова однообразність / Йосиф Сліпий // Матеріали унійного з'їзду у Львові. – Львів, 1942. – С. 241 – 249.
19. Стемпень С. Між окциденталізацією та візантинізацією: проблема обрядової ідентичності Греко-Католицької Церкви в Речі Посполитій міжвоєнного періоду / С. Стемпень // Ковчег. – 2003. – Ч. 4. – С. 86-99.
20. Хресний похід в м. Івано-Франківську 17 квітня 2005 року // Вісник Івано-Франківської єпархії УГКЦ (січень, лютий, березень). – 2005. – С. 30-31.

priest Svyatoslav Kyyak

BISHOP HRYHORIY KHOMYSHYN AND PROBLEMS THE LITURGICAL IDENTITY THE UKRAINIAN GREEK CATHOLICISM

The article deals with church-historical and theological peculiarities Arch pastoral activities of Bishop Gregory Khomyshyn. Revealed the Church organizational, spiritual, liturgical and pastoral Bishop Gregory contribution to the formation and development of the Church in the first half of the XX century.

Keywords: *Bishop Gregory Khomyshyn, Arch pastoral ministry, liturgical identity of the Church, the church ceremony, liturgy, prayer.*